benyomásom szerint az volt, hogy hiányzott az egységesítő elme. Valószínűleg igen sokan készítették, ami már magában szükségkép rovására van a munkálat egységes szellemének.

Bocsánatot kérek, hogy mintegy visszaélve elnöki hatalmammal, a rendelkezésünkre álló idő nagy részét magamnak foglaltam le. De az úgy nagyon a szívemen fekszik, s különben is egyike a legfontosabbaknak, melyek köznevelésünk újabb alakulásában felmerültek. Semmi más célom nem volt, mint hogy tehetségem szerint segítségére legyek azoknak, kikre a kezdeményezés és megvalósítás felelőssége nehezedik. FINÁCZY ERNŐ.

IRODALOM.

Buday László: A megcsonkított Magyarország. Budapest, 1921. Pantheon-kiadás. (K. 8-r., 298 l.) Ára 120 korona.

Azok a remények, amelyekben a rút összeomlás pillanata óta egyformán ringatódzott a demarkáción innen és túl levő magyar, a rózsaszínű, egymásnak suttogva továbbadott jó hírek egytől-egyig valótlanoknak bizonyultak, viszont az ellenségeink által kaján örömmel arcunkba vágott rémhírek szinte pontról-pontra beteljesedtek. Reánk diktálták a trianoni békeművet, tetézve még azzal, hogy nekünk kedvező rendelkezéseit senki sem tartja meg, minekünk pedig ellenállás nélkül meg kell tennünk s tűrnünk kell azt is, amire még a trianoni fojtogató §-ok sem adnak jogalapot.

Bizony, védtelen nép lettünk, nagy pártfogójú szomszédainknak szabad prédája. Hogy e balsorsot erős szívvel viselhessük, sokszor vissza kell térnünk régi nagyságunk emlékeihez, de hogy fel tudjuk becsülni, mennyit vesztettünk, alaposan kell ismernünk jelen nyomorúságunkat is. Szükséges ez más okból is. A trianoni béke — sajnos — a jelen, a való alap, amelyen állnunk, amelyet ismernünk kell, hogy hazánk szebb jövője érdekében munkálkodhassunk. Iskoláink eddig nem vettek tudomást Trianonról. Ez az állapot immár soká nem tartható fenn; ha külső hatalmak ránk nem erőszakolnák is, a magunk érdekében be kell vinnünk Trianont az iskolába. Nem azért, hogy megnyugvást és meghajlást prédikáljunk az új kánonok előtt, melyeknek mindegyik §-ához vérünk vagy verejtékünk tapad, hanem hogy a multnak és jelennek lépten-nyomon való összehasonlításával megtanítsuk a magyar deákot olthatatlan, öntudatos vágyódásra csonkítatlan hazája iránt s a jobb jövőért való céltudatos és szívós munkálkodásra.

Ennek a célnak elérésére elsőrangú vezetőnk lesz Buday Lászlónak a Magyar Tudományos Akadémia Lévay-díjával kitüntetett, fentebbi műve, amely jelenleg az egyetlen, teljesen megbízható, tudományos alapossággal, de világosan megírt könyv a mai Magyarországról; nem nélkülözheti tehát egy tanítói vagy tanári könyvtár sem és mindennap használt kézikönyve kell, hogy legyen minden, földrajzi, társadalmi és közgazdaságtani ismereteket tanító tanárnak.

Az előszóból már megtudjuk, mily munkáról van itt szó. A

Csonka-Magyarország állapotáról és veszteségeiről sok helyütt megjelent és nehezen hozzáférhető, vagy túlságos részletes tanulmányok után a szerző összefoglaló áttekintést kíván nyujtani e 16 íves munkában az egész kérdésről. Fejtegetésein — bár a mű feladatához képest lényegében leltározás, számba vétele annak, ami megmaradt s ami elveszett — mindvégig szubjektív hang vonul végig, mindenütt halljuk egy jó magyar szívének lüktetését. Megtudjuk az előszóból azt is, hogy a szerző, aki egy negyedszázadon át volt a m. kir. központi statisztikai hivatalnak tisztviselője, majd igazgatója, jelenleg pedig a közgazdasági egyetemnek a tanára, e téren szerzett gazdag tapasztalatai alapján nem elégedett meg a jelenlegi helyzet feltárásával, hanem egyben megjelölte azokat a gazdasági és társadalmi politikai irányelveket is — a napi politika szigorú kizárásával — amelyek szerinte gyorsabban előre vihetnek bennünket a gyógyulás útján.

A műnek tartalmát adni teljesen lehetetlen s azért csak a fejezetek címének és nehány, minket különösebben érdeklő adatnak közlésére kell szorítkoznom. Az I. fejezet a földről, a második a népről szól, szétválasztva az új határ szerint statisztikai adatainkat, melyek közül pl. igen érdekes, hogy Csonka-Magyarország népsűrűsége jóval nagyobb lesz, mint Franciaországé; hihetetlennek látszó, de való tény továbbá, hogy a Szerbia által bekebelezett területen a magyarok vannak relatív s a németekkel együtt határozott abszolut többségben! Rendkívül érdekesek az 1918. és 1920. évi, közélelmezési célra készült népösszeírási adatok, melyek eddig nem voltak közzétéve. A III. fejezetben (népesedés, közegészségügy) a háború néppusztítását mutatja ki; a pedagógusokat különösen érdekelni fogják az iskolakötelesek számának fokozatos csökkenéséről szóló adatai. 1925-ben a rendes idők tankötelesseinek 40·6%-a fog hiányozni, még jobban növelve — főleg a városokban — a tanítófölösleget. E fejezetnek egyetlen vigasztaló megállapítása az, hogy az elszakított területeken levő magyarság természetes szaporodása mindenütt kedvezőbb, mint a másfajúaké.

Az ez után következő (V—XIII.) fejezetek a gazdasági viszonyokat (birtokviszonyok, mezőgazdasági termelés, birtokreform, bányászat, ipar, kereskedelem, közlekedés, tőkeszervezet, állami pénzügyek) ismertetik. Tanácsait (pl. lassú ütem javasolása a birtokreform végrehajtásában, óvatosság ajánlása a kenyérmagvak szabadforgalma tekintetében) mintha az események máris igazolták volna. A szociális érzékű szerző a kivitel erőszakolása helyett fontosabbnak tartja a magyar nép életerejének s egészségének gyarapítását a jobb táplálkozás biztosítása által.

A XIV. fejezet az egyházról és iskoláról szól. Megállapítja minden egyes hitfelekezetről, hány egyháza maradt meg, mennyi veszett el; kimutatja iskolafajonkint a határokon inneni és túli iskolák számát. 2958 kisdedóvó intézetből 1752, 16,929 elemi iskolából 10,527, az 532 polgáriból 295, az 51 fiúképzőből 23, a 42 tanítónőképző közül 22, az 54 felsőkereskedelmi iskola közül 27, a 221 fiúközépiskola közül 121 s a 43 leánykózépiskola közül 20 kerül idegen uralom alá. A szerző a jelen viszonyok között különösen a tanyai népiskolázás rendezését tartja fontosnak.

Rendkívül becses és nélkülözhetetlen a XVII. fejezet, amely a

szomszédos államok viszonyait ismerteti. Teljesen egyetértünk a szerzővel abban, hogy Cseh-Szlovákiát, bár tisztára gazdasági szempontból eléggé életreval ó alkotásnak látszanék, lehetetlen földrajzi viszonyai s a faji gyűlölködés fogják felbomlasztani, Szerbia pedig a Dunától északra eső területről, amelyen felül sem számbelileg, sem közművelődési szempontból nem versenybíró (a szerbek visszahúzódása a Dunától délre két évszázad óta tartó, a természeti törvény erejével működő, feltartóztathatatlan folyamat), előbb-utóbb kénytelen lesz lemondani.

Buday műve elejétől végig érdekes, de nem könnyü olvasmány. Épen azért azt tanácsolom, mindenki olvassa el, de ne egyszerre, hanem lapozgasson benne, keresse meg először az őt legjobban érdeklő adatokat s a nagy anyagtömeget részletekben dolgozza fel.

Természetes, hogy ily hatalmas munkában nem lehetett elkerülni kisebb tévedéseket. Az adatokat mindenütt széjjel kellett választani az új határok szerint, ez pedig rendkívül fáradságos, sok helyt lehetetlen munka, hisz a határvonal megyéket, járásokat, sőt községeket szel ketté. Ma már pontosabban meg tudjuk állapítani ez adatokat s ezek és Buday adatai között itt-ott némi eltérések vannak. Így, ami a népesség megoszlását illeti, lehet, hogy az osztrák követelés 392,431 lakost és 80,000 magyart akart elszakítani, de a békeszerződés szerinti határvonal már kevesebbet: 345,082 lakost és 44,191 magyart szakítana el. Csonka-Arad vármegyére vonatkozólag a 26. lapon közölt nemzetiségi adatok egészen hibásak, mert a megyében nem az oláhok (8·6%), hanem a magyarok vannak (42·2%-kal) relatív többségben. Némi kiigazításra szorulnak a 19. és 30. lapon közölt táblázatok is, amennyiben Csonka-Magyarország népessége a felvettnél körülbelül 60,000-rel több, viszont oláh 49,000 helyett csak 28,000, görög keleti 77,000 helyett 61,000 maradt.

Buday műve megérdemelt méltánylásban részesült; adatait sűrűn idézik s az újabb tankönyvírók is belőle merítettek. Ha, mint reméljük, hamarosan új kiadásra lesz szükség, abban a tudós szerző bizonyára helyreigazítja az említett apróbb hibákat is, amelyek az első kiadásba az adatok bizonytalansága folytán csúsztak bele.

Benisch Artúr.

Dr. Schack Béla: Felső kereskedelmi iskoláink tanítástervének fejlődése. Budapest, 1918. Wodianer. 93 l.

Három éve, hogy ez a kötet napvilágot látott. Hogy most visszatérek rá, annak elvi oka van. Ez a könyv alapvető jelentőségű. Összefoglalása a magyar kereskedelmi oktatás történetének, befejező, távlati kép, amely egy új állomásnál, az új tanításterv megjelenése előtt, az eddigi fejlődést mutatja meg. Szerzője a magyar kereskedelmi szakoktatás multjának legjobb ismerője, jelenének világszerte méltányolt megszervezője, a szakirodalomnak mindenütt ismert munkása, aki európai műveltségét, ízlését és népszerűségét nemzeti fejlődésünk javára aknázta ki.

A magyar kereskedelmi szakoktatásügy fejlődésének képét *Das kommerzielle Bildungswesen in Ungarn* c. nagyobb munkájában festette meg. Amit a nemzeti összeomlás idejében kiadott jelen köny-